

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

PUBLICATION-POLISH

IN Medias

This publication is the result of a research group within the In Medias project. It is an important contribution to the research on current practices and potentials of intercultural mediation.

Dr. Andrea Hartmann-Piraudeau

This publication, a result of the In Medias project under Erasmus Plus, delves into the practices and potential of intercultural mediation. Led by Prof. Dr. Busch, an expert in intercultural communication and conflict research, an international team interviewed over 20 European conflict mediators, revealing how philosophical, pedagogical, economic, and personal factors shape their professional strategies. The publication addresses a gap in intercultural mediation research, offering insights for international mediators, academics in conflict research and cultural studies, and the general public. It aims to stimulate critical thinking and explores the complexity and ethics of mediation, ultimately contributing to a decolonization of knowledge and action in this field.

Disclaimer: The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Preface

Dear readers,

This publication is the result of a research group within the In Medias project (Erasmus plus). It is an important contribution to the research on current practices and potentials of intercultural mediation.

Using the example of the action orientations of European conflict mediators, it shows how philosophical-ethical maxims, pedagogical concepts, professional-economic orientations, integration in professional discourses and personal world views merge into professional strategies.

An international team of experts from various European countries was assembled under the leadership of Prof. Dr. Busch, a renowned expert in the field of intercultural communication and conflict research at the Faculty of Human Sciences of the Universität der Bundeswehr München. Together, they conducted expert interviews with more than 20 mediators from all over Europe and researched mediation practice as well as known conflicts and conflict solutions in the respective partner countries.

In the course of the project, it became increasingly clear to us that the practice of action is often detached from theoretical knowledge bases. Instead, styles and best-practice models are reconstructed from practice, which show parallels to socio-theoretical foundations, but are no longer explicitly linked to them. It is evident that there is a gap in mediation research, especially in the intercultural context.

This publication is intended to serve as teaching and learning material for the in-mediation training we have designed in the European Union. It is aimed at trained international mediators who work in intercultural settings or who wish to further their training in this field, at experts and academics in the fields of conflict research and cultural studies, and at the general public.

The authors have set themselves the goal of providing food for thought that goes beyond the usual mediation training and allows for a scientific examination of the complexity and ethics of mediation.

The present publication is the synthesis of a map of conflict transformation that the authors have collected in more than 20 qualitative interviews across Europe. Only these voices and the insights gained from them led to the abstraction of the social theoretical demand for a decolonisation of fields of knowledge and action in the further discussion.

Verbatim quotes from the interviews were deliberately omitted for the most part; the anonymised files are available to interested readers. They provide a working basis from which the almost provocative thesis and title of the publication "The Epistemologies of Mediation: Is the Passivity of Mediators a Contribution to Decolonisation?" in intercultural dialogue.

Special thanks go to our In Medias partners, all the mediators interviewed, the trainees of the In Medias training and their valuable impulses, the experts who took care of the translation into the different languages of the partner countries. Without their valuable support, a publication in this form would not have been possible.

This publication appeared in the online Interculture Journal (www.interculture-journal.com) and all language versions (German, English, Dutch, Portuguese, Hungarian, Polish, Italian) can be found on our digital platform www.in-medias.eu.

We hope that this publication will have a lasting impact on mediation training, mediation practice and the understanding of conflict culture in Europe.

We invite you to join us on this exciting journey through intercultural mediation and look forward to your thoughts and impulses on this topic, which you are welcome to send directly to Prof. Busch (dominic.busch@unibw.de) or to me (the project manager of In-Medias - hartmann@consensus-group.de).

On behalf of the entire project group

Dominic Busch and Andrea Hartmann-Piraudeau

Epistemologie mediacji

Czy bierność mediatora jest strategią dekolonizacji?

Autorzy: Dominic Busch, Emilian Franco, Andrea Hartmann-Piraudeau

Automated translation revised by Maciej Tański

Streszczenie

Postulat dekolonizacji pewnych obszarów wiedzy i działania, wysuwany przez teorie społeczne, sugeruje, że taka transformacja jest możliwa w sposób jednokierunkowy. Jednak stany początkowe tych obszarów często okazują się wysoce złożone i wielowarstwowe. Niniejszy artykuł na przykładzie zawodowych postaw mediatorów pokazuje, jak zasady filozoficzne i etyczne, koncepcje pedagogiczne, orientacja na opłacalność ekonomiczną zawodu, zaangażowanie w dyskurs na temat profesjonalizacji roli mediatora, a także osobiste światopoglądy mediatorów składają się na strategie, które w ostatecznym rozrachunku trudno sklasyfikować i ocenić w kontekście celów dekolonizacyjnych. O ile w podręcznikach zakłada się na ogół, że sprofesjonalizowane działania społeczne są związane ze społeczno-teoretycznymi koncepcjami epistemologicznymi, o tyle w literaturze dotyczącej mediacji ujawnia się pewien rozdźwięk: praktyka jest często oderwana od epistemologicznych podstaw teoretycznych. Zamiast tego rekonstruuje się style i modele z praktycznego działania, wykazując ich podobieństwa do podstaw teoretycznych, ale już nie łącząc ich z nimi jednoznacznie. Rozważania te prowadzą do wniosku, że postulaty dekolonizacji powinny się zaczynać od bardziej szczegółowych i specyficznych aspektów pracy mediatora, aby uniknąć udaremnienia ich przez później stwierdzoną złożoność. I odwrotnie, mediatorzy mogliby zyskać większą klarowność etyczną, gdyby przedstawione tu złożone kwestie epistemologiczne były wyraźniej uwzględniane w szkoleniach z zakresu mediacji.

Słowa kluczowe: *mediacja, epistemologia, bierność mediatora, dekolonizacja, style mediacji.*

Wprowadzenie

Dla mnie osobiście [mediacja oznacza – dopisek autorów] wspieranie innych w rozwiązywaniu konfliktu. Może się uda, może nie; a najlepsze w tym wszystkim jest to, że samemu nie jest się zaangażowanym w ten konflikt, więc można po prostu usiąść, skrzyżować ręce i patrzeć, jak ktoś inny rozwiązuje konflikt, a ty się do tego przyczyniasz, rozumiesz? Właśnie to przynosi mi ulgę, ponieważ sam nie jestem zaangażowany w proces emocjonalny. Mogę spokojnie patrzeć na to, co robi tych dwoje, troje czy czworo ludzi, którzy siedzą teraz przy stole i [zastanawiać się] jak można ich najlepiej wesprzeć? To jest właśnie wspaniała rzecz w mediacji, że nie jest się samemu w konflikcie, ale można w jakiś sposób coś wnieść i zrobić coś pożytecznego. (Wywiad z Mediatorem09, 21 grudnia 2020, 00:01:00; oryginalne nagranie w języku niemieckim; przetłumaczone przez autorów).

Metoda mediowania konfliktów oparta na dialogu, która wyewoluowała w latach 70. XX wieku z ruchu *Alternative Dispute Resolution (ADR)* w USA (Menkel-Meadow 2015, 218), okazała się także szczególnie skuteczna we wspieraniu celów wielokulturowości w latach 90. jak twierdzą Michelle LeBaron, Erin McCandless i Stephen Garon (1998, 1), aktualizując swój pierwszy przegląd literatury na temat związku między rozwiązywaniem konfliktów za pomocą mediacji a kulturą (LeBaron, Duryea

1992). Nawet w tej pierwszej aktualizacji, po zaledwie sześciu latach, pierwotny pogląd autorów wydawał się wówczas kulturalistyczny i naiwny, ponieważ nie uwzględniał konstrukcyjnego charakteru kultury i wynikającego stąd wykorzystania tego pojęcia jako instrumentu legitymizacji i ukrywania społecznej nierównowagi władzy (LeBaron, McCandless, and Garon 1998, 1).

W tym czasie mediacja była uważana za szczególnie przydatną do stosowania w kontekstach wielokulturowych, ponieważ wydawała się elastyczna i łatwa do dostosowania („elastyczność proceduralna”; Boule i Rycroft (1997, 32–39), cyt. za: Jobodwana (1997, 567)).

Co więcej, całkiem niedawno Alexia Georgakopoulos we wstępie do swojego *Mediation Handbook* opublikowanego w wydawnictwie Routledge przyłącza się do tej legitymizacji elastyczności, kiedy pisze: „Idea jednego rozmiaru dla wszystkich nigdy nie będzie odzwierciedlać praktyki mediacji, ale to raczej mediacja będzie się rozwijać wraz z przyływami i odpływami konfliktu, który będzie się różnił w zależności od tematów, ludzi i okoliczności” (Georgakopoulos 2017, 3). Ta *przyłączeniowa* koncepcja mediacji międzykulturowej (Busch 2005, 317), w której idea mediacji jest modyfikowana jedynie poprzez dodanie kultury jako dodatkowego składnika, często służy jako (hipotetyczny) punkt odniesienia, który autorzy zajmujący się mediacją międzykulturową mogą odrzucić jako zbyt uproszczony, a następnie tworzyć nowe modele. Konsekwencją tego jest to, że idea mediacji jeszcze częściej potwierdza swoją uniwersalną kulturową stosowalność: zamiast konfrontować się z ograniczeniami wynikającymi z różnic kulturowych, modele zostały rozwinięte i rozszerzone (Busch 2016, 203).

Jeśli rozpatrujemy mediację międzykulturową z takiego teoretycznego punktu widzenia, to moglibyśmy również stwierdzić, że realne będzie także dostosowanie tego podejścia koncepcyjnego do innych przyszłych wyzwań. W tym miejscu pojawia się pytanie o epistemologiczne podstawy dyskursu o mediacji: Jakie są kluczowe założenia dotyczące konfliktu interpersonalnego, sposobów radzenia sobie z nim, tego, co dokładnie należy zrobić, aby to osiągnąć i – przede wszystkim – tego, w jaki sposób badacze lub obserwatorzy będą w stanie zidentyfikować to zjawisko.

Z jednej strony pytanie to opiera się na (być może nawet tradycyjnie naukowym) przekonaniu, że badania, nauczanie i praktyka mediacji odnoszą się do wyraźnie dostrzegalnych założeń i podstaw epistemologicznych. Z drugiej strony, deklarowana ogromna elastyczność mediacji może sugerować, że jej epistemologiczne podstawy również są albo bardzo elastyczne, niejasne, słabo rozwinięte, albo może nawet nieistniejące lub przynajmniej nieciągłe. Oznaczałoby to brak bezpośredniego związku między epistemologicznymi podstawami mediacji a jej praktyką. Z tego powodu materiały dydaktyczne dotyczące mediacji, które opierają się na tych założeniach, wymagałyby znacznej rewizji. W niniejszym artykule przeanalizujemy owe epistemologiczne założenia i dokonamy przeglądu epistemologicznych aspektów mediacji na przykładzie rzeczywistego studium przypadku, przepuszczając go przez filtr założeń *dekolonizacji* kulturowo-politycznej, czyli pewnego szczególnego podejścia do społecznego działania w ogólności, ale także do działania międzykulturowego – a zatem również do mediacji międzykulturowej.

Co oznacza dekolonizacja dla mediacji?

Ostatnimi czasy dziedzina komunikacji międzykulturowej stanęła w obliczu etycznego imperatywu płynącego z teorii postkolonialnej, aby zdekolonizować własne rozumienie przedmiotu badań oraz metody stosowane do jego analizy. Dekolonizacja (Smith 2022) zakłada, że wiedza o świecie i sposoby dostępu do tego świata zostały zdefiniowane i narzucone przez zachodnie przekonania kulturowe jako część kolonialnej nierównowagi sił (Said 1978; Bhabha 1994), w której alternatywne sposoby dostępu do świata nie są wyobrażane a tym bardziej praktykowane. Z tego powodu kluczowymi obszarami dla tej strukturalnej transformacji w interesie globalnej sprawiedliwości społecznej wydaje się być nauka

w jej roli kreatora wiedzy, ponadto edukacja i szkolenia, a także różne inne czynniki zmiany społecznej. Jeśli te kluczowe sektory będą trwać przy dotychczasowym globalnie hegemonicznym i kolonialnym roszczeniu zachodniego systemu wiedzy do wyłącznej reprezentacji, będą one wywierać *epistemiczną przemoc* (Spivak 1988, 280) lub nawet *zabójstwo epistemiczne* (Santos 2014) wobec alternatywnych form wiedzy. Jak dotąd badania nad komunikacją międzykulturową poświęciły temu problemowi niewiele uwagi, chociaż powinien on być jednym z głównych obszarów refleksji, co potwierdzają Ladegaard i Phipps (2020). Zamiast tego MacDonald i O'Regan (2013) zauważają, że dziedzina ta wciąż trzyma się zasady zrozumienia międzykulturowego jako swojego głównego celu. Aby w badaniach uniknąć przemocy epistemicznej, dobrym wyborem są podejścia postjakościowe (Jackson and Mazzei 2009), które z zasady chcą uniknąć interpretacji badań (Marker 2003). Zamiast tego badacze powinni przede wszystkim zastanowić się nad własną pozycją (Davis and Walsh 2020) oraz pomyśleć, jak sprawić, by ich partnerzy zostali usłyszani w nierównym świecie centrów i peryferii, i dać im głos (Lincoln, Lynham, Guba 2017, 215).

Często przywoływana w tej dziedzinie metafora zawarta w tytule krótkiego eseju Audre Lorde „Nie zdemontujesz domu pana przy użyciu jego własnych narzędzi” (Lorde 2007) ilustruje, jak trudne będą te cele, biorąc pod uwagę ograniczenia strukturalne. Giuliana Ferri (2022) zastosowała niedawno tę metaforę do komunikacji międzykulturowej i doszła do wniosku, że oznaczałoby to i wymagało całkowitej i fundamentalnej reorientacji całej dyscypliny.

Polly O. Walker (2004) skarży się, że badania nad konfliktami wykazują podobną apatię w tym zakresie, a jeśli chodzi o proces mediacji, to Volpe i Johnson (2023), jak również Yokotsuka (2023), zauważają, że osoby zainteresowane zawodem mediatora nie powinny się obawiać o swoje perspektywy finansowe – niepewne warunki wejścia na rynek pracy mediatorów wzmacniają system ekskluzywności społecznej, który jest szkodliwy dla celów sprawiedliwości społecznej.

Poza tym, w niniejszym artykule poddamy krytycznej analizie sam proces mediacji. Istnieje bowiem taka centralna zasada procesu mediacji, która jest powszechnie postrzegana jako podważanie nierówności sił (Boulle i Alexander 2012, 299–304), podejście co najmniej podobne do tego, jakie prezentuje zarysowany powyżej ruch dekolonizacyjny. W wypowiedzi otwierającej ten artykuł profesjonalna mediatorka nakreśliła swoje postrzeganie procesu mediacji w kontekście wywiadu, który zostanie tu zrelacjonowany. Postawa nabierania dystansu w mediacji, o jakiej ona mówi, rodzi nadzieję, że proces mediacji może ponownie, przynajmniej częściowo, odzyskać potencjał do wspierania współczesnych postaw etycznych w badaniach międzykulturowych.

Co to jest mediacja?

W artykule przeanalizowano dane badawcze zebrane w kontekście ogólnoeuropejskiego projektu pilotażowego dotyczącego międzynarodowych szkoleń z zakresu mediacji. Wsparte finansowo przez program Erasmus+ Unii Europejskiej w latach 2020-2023 instytucje szkoleniowe z siedmiu krajów wspólnie opracowały i zrealizowały szkolenia mediacyjne w ramach projektu o nazwie *In-Medias. European Mediation Network* (por. <https://in-medias.eu/>). Na przełomie roku 2019 i 2020 przeprowadzono wywiady kierowane z 21 mediatorami aktywnymi w ramach projektu, jak i spoza niego z Austrii, Bułgarii, Cypru, Gruzji, Niemiec, Węgier, Irlandii, Litwy, Holandii, Polski, Portugalii i Hiszpanii. Niektóre wstępne wyniki badań zostały opublikowane w Busch, Franco i Hartmann-Piraudeau (2023). Przeprowadzono wywiady z mediatorami na temat oceny kontekstu funkcjonowania mediacji w ich krajach a także ich postaw, spostrzeżeń, doświadczeń i postaw dotyczących mediacji jako zawodu.

Mediatorzy uczestniczący w tym projekcie mają kilka wspólnych cech: oferują i prowadzą mediacje, zostali zazwyczaj specjalnie przeszkoleni w tym zakresie i w większości przypadków otrzymują

wynagrodzenie za swoje usługi. Natomiast Pruitt i Kressel (1989) rozpoczynają od obszernej definicji mediacji, która po raz kolejny podkreśla wszechstronność i elastyczność tej metody:

„Mediacja jest to pomoc ze strony osoby trzeciej dla ludzi, którzy próbują osiągnąć porozumienie w jakiejś kontrowersji. Jest mnóstwo rzeczy, które mediator może zrobić, aby im pomóc – od zwykłej obecności przy wspólnej dyskusji do wymyślania nowych pomysłów i energicznego ich uzasadniania.” (Pruitt and Kressel 1989, 2).

Menkel-Meadow (2015, 189) również definiuje mediację tak szeroko jak to tylko możliwe, ale jednocześnie podkreśla jej aspekt *facylitacyjny*. Mediatorzy nie ingerują w treści, które mają być poruszane w rozmowie o konflikcie, jedynie ułatwiają stronom dyskusję o ich własnym konflikcie. W literaturze dotyczącej mediacji zwykle zwraca się uwagę na to, że takie triadyczne procedury radzenia sobie z konfliktami istniały niemal od zawsze w wielu częściach świata, ale w latach sześćdziesiątych XX wieku procedura ta została odkryta na nowo jako prosta, szybka i efektywna kosztowo alternatywa dla postępowania sądowego, która jest jednocześnie osadzona w określonych ramach strukturalnych i etycznych. Jeden z problemów amerykańskiego ruchu *Alternatywnego Rozwiązywania Sporów (ADR)* w latach 60. i 70. początkowo wynikał z przekonania, że w społeczeństwach występuje wiele różnych sytuacji konfliktowych, co wymaga zapewnienia wielu różnych procedur ich rozwiązywania, a nie tylko jednej. Odwołanie się przez Menkel-Meadow do zasady „pluralizmu procesowego” (2015, 218) jeszcze silniej potwierdza omawianą na początku artykułu elastyczność proceduralną.

Wyniki: Preferencja dla strategii pasywnych mediatorów

Rozróżnienie pomiędzy *aktywnymi* a *pasywnymi* postawami i strategiami mediatorów w rozmowach mediacyjnych wyłoniło się z wywiadów omawianych w niniejszym opracowaniu jako kategoria kluczowa. W wielu przypadkach uczestnicy mapowali swoją pracę według tego parametru, przy czym pasywny styl mediacji był zwykle uznawany za preferowany. W kolejnych częściach tekstu zostaną przedstawione niektóre fragmenty wywiadów jako przykłady wyrażające aktywne lub pasywne nastawienie w mediacji. Właśnie dlatego, że mediatorzy mają negatywny pogląd na aktywną postawę mediatora w mediacji, takie nastawienia mogą być wykorzystywane w kulturowych stereotypach i kategoryzacjach. Na przykład w poniższym przykładzie jest mowa o tym, że mediatorzy azjatyccy mają styl dominujący. Oznacza to również, że obcym kulturom zwykło się przypisywać dominujący styl w mediacji. Inne kultury służą tutaj jako lustro do rzutowania na nie własnych negatywnych skojarzeń:

Jesienią ubiegłego roku prawie spadłem z krzesła podczas Hong Kong Mediation Competition w tym sensie, że to, jak prowadzą mediacje na Wschodzie, było dla mnie białą plamą [...]. Chociaż moje doświadczenie [...] może być nieco zniekształcone, bo byłem tak zaskoczony, jak inaczej oni do tego podchodzą, że mogę przesadzić w najbliższych minutach [wywiadu]. Ale dla mnie, w pewnym momencie, odebrałem to tak, że ich mediatorzy są zdecydowanie bardziej w roli takiego szefa konfliktu. Chociaż nadal był ten nastrój, ale były [...] cztery przypadki i widziałem to również w innych zespołach azjatyckich, że mają bardziej w zwyczaju czy kulturę, czy [...] sposób postępowania, kiedy to mediator mówi stronom nie tylko co powinny zrobić, ale na przykład również co powinny ujawnić lub jaki będzie następny krok w procesie [...] (wywiad z Mediatorem05, 2021, 22 stycznia, 00:17:08-00:18:49).

Niektórzy mediatorzy mówią również, że przyjęcie bardziej pasywnej roli w mediacji stanowi dla nich wyzwanie. Ich aktywne zaangażowanie w dyskusję jest bardziej asertywne i dominujące, gdy jedna lub więcej stron konfliktu wykazuje stosunkowo pasywne i powściągliwe zachowania. W tym przykładzie mediatorka zauważa, że skutecznie prowadzi mediację sama, a strony nie uczestniczą już właściwie w procesie:

A bierność nie jest moim naturalnym towarzyszem, więc nie cenię jej w sobie. Jeśli więc chodzi o taki punkt w mediacji, gdzie nie odniosłam sukcesu, to dlatego, że przesadziłam z gotowaniem. Kiedy ta osoba jest pasywna ja [...] naprawdę walczyłam z tym, ale [...] musiałam się nauczyć robić coś zupełnie odwrotnego. (Wywiad z Mediatorem03, 2021, 16 lutego, 00:51:55-00:52:29).

Również cytata z wywiadu z mediatorem zamieszczony na początku artykułu charakterystycznie ilustruje postawę mediatora pasywnego. Bycie biernym mediatorem w trakcie procesu przede wszystkim sprawia, że czuje się on bardziej komfortowo w swojej roli. Dla niektórych mediatorów idealny wynik jest osiągnięty, gdy strony konfliktu zapominają o obecności mediatora - a przynajmniej mediator ma takie wrażenie:

Jak sprawdzić, czy moja mediacja była udana, czy nie? To może być część pytania, które zadajesz. Jeśli strony [...] zapomną o mnie dwie minuty po mediacji, moja misja została wykonana. Jeśli jestem w stanie pomóc bez ich świadomości, że im pomagam. [...] Tak długo, jak są zadowolone z porozumienia, które same osiągnęły i zapominają o mnie, to znaczy, że wykonałem całkiem dobrą robotę. I właśnie to lubię w mediacji - wchodzenie w sedno czyichś problemów, a potem wychodzenie z nich z taką samą łatwością, z jaką tam wszedłem, i nie mieć z nimi nic wspólnego w przyszłości, i nie mieć poczucia, że wtargnąłem w ich życie osobiste, zawodowe czy ich problemy. (wywiad z Mediatorem07, 2020, 22 grudnia, 01:00:22-01:01:46).

Powyższy cytata sugeruje, że strony konfliktu mogą już nie być świadome tego, co dzieje się w procesie. Mediator jest obecny, ale strony nie wiedzą, czy i jak interweniuje. Nasuwa się więc krytyczne pytanie, czy taki brak przejrzystości nie zmniejsza ostatecznie autonomii stron w konflikcie.

Etyczny wymiar mediacji

Patrząc daleko wstecz, Greg Bond (2023, 23) podkreśla fakt, że od lat 80. ubiegłego wieku mediacje rodem z USA, niegdyś dość otwarte, otrzymały znaczną formalizację za sprawą klasycznej książki Rogera Fishera i Williama Ury'ego (1981) *Dochodząc do TAK. Negocjowanie bez poddawania się*, strukturyzującej i standaryzującej zasadnicze elementy zachodniej mediacji do dnia dzisiejszego. Od tego czasu mediacje o proveniencji zachodniej charakteryzują się tym, że rozmowy mediacyjne są zorganizowane zgodnie z liniowym i następującym po sobie modelem faz. Pomimo tej bliskości z racjonalistyczną teorią negocjacji, Druckman i Wall twierdzą, że sam triadyczny charakter mediacji, gdzie w udzielanie wsparcia zaangażowana jest trzecia osoba, jest pierwszym krokiem, który siłą rzeczy wyprowadza mediację z czysto racjonalistycznego schematu i nadaje jej wyraźną orientację etyczną. Przejawia się to w tym, że mediatorzy dążą do jasnego celu, którym jest przekształcenie interakcję w coś, co uczestnicy postrzegają jako pomocne (Druckman and Wall 2017, 1910).

Co więcej, w przypadku zarządzania konfliktami opartymi na wartościach model negocjacyjny Fishera i Ury'ego również stworzył nowe podwaliny pod dalszą kodyfikację mediacji. Na przykład Fisher i Ury opowiadali się za fundamentalnymi zasadami, którymi negocjatorzy powinni się kierować, aby osiągnąć pozytywny wynik. Na przykład jedna z najbardziej znanych zasad ma na celu oddzielenie ludzi i kwestii rzeczowych w negocjacjach – podejście to odzwierciedla racjonalistyczne ukierunkowanie projektu. Ten model negocjacji opartych na zasadach został szeroko przyjęty w miarę jak mediacja stawała się coraz bardziej skodyfikowana w świecie zachodnim, i – jak pisze Bond – praca mediatorów nadal często jest wyjaśniana i postrzegana jako oparta na zestawie podstawowych zasad. Ze względu na import z Fishera i Ury'ego Bond określa ten system jako "pryncypialny model negocjacyjny" (Bond 2023, 23). Zasady te są zwykle przedstawiane jako lista w podręcznikach, takich jak Boule i Rycroft (1997, 32–39), co Jobodwana (1997, 567) podsumowuje tak:

Wartości mediacji to: elastyczność proceduralna; nieformalność; partycypacja stron; tworzenie norm; skoncentrowanie na osobie (mediacja pozwala na zindywidualizowane rozwiązania oparte na

subiektywnych preferencjach stron); relacyjność; koncentracja na przyszłości; prywatność i poufność (Jobodwana 1997, 567).

W Europie historię i ewolucję mediacji opisuje się zazwyczaj w kontekście jej początków w USA. Niemniej jednak podstawowe zasady mediacji funkcjonują w różnych kulturach, ponieważ tam, w swoich lokalnych środowiskach, stosują je mediatorzy. Mając to właśnie na względzie Friedman (1992) mówił o rzeczywistej „kulturze mediacji”. Mimo to Bonafé-Schmitt i in. (1999) widzą różnice pomiędzy praktyką mediacyjną w USA i Europie, ponieważ mediacja w USA uzupełnia lokalny system prawa precedensowego, podczas gdy w Europie mediacja musi odnaleźć swoją rolę w ramach skodyfikowanego prawa. Bonafé-Schmitt i in. (1999, 18) mówią więc o *modelu tacińskim*, który miałby być przeciwstawny anglosaskiemu modelowi mediacji.

Wyznaczanie kierunków mediacji: import epistemologii

W kolejnych rozdziałach przedstawiono niektóre tradycje ideowe wraz z ich kontekstami etycznymi, które, jak można przypuszczać, wpłynęły na mediację. Rekonstrukcje te są często spekulatywne i operują na zasadzie dopasowania i paralel, które wydają się wiarygodne. Takie podejście jest porównywalne jakościowo z koncepcjami rekonstrukcyjnymi krążącymi w literaturze mediacyjnej.

Mediacja jako forma pracy z klientem

Profesjonalna praca z klientami może być nazywana różnymi terminami. *Poradnictwo* odnosi się do poradnictwa psychologicznego aż do psychoterapii włącznie; *konsulting* rozumiany jest jako pomoc w zarządzaniu oparta na ekonomii, a *doradztwo* odnosi się do tych obszarów, w których ludzie przekazują sobie wzajemnie rzeczowe informacje i instrukcje. Praca z klientami jest więc tak różnorodna, że łatwiej jest zdefiniować pojęcie z punktu widzenia klienta, który na początku może nie wiedzieć dokładnie, czego się spodziewać.

Większość literatury międzynarodowej uznaje zarówno badania, jak i rozwój nowych koncepcji poradnictwa za oczywistość w dziedzinie psychologii. Niemiecka dyscyplina badań edukacyjnych, w przeciwieństwie do tego, wydaje się reprezentować wyjątkową ścieżkę i twierdzi, że badania i rozwój koncepcji pracy z klientami są autentycznym polem zaangażowania. Katharina Gröning (2011), badaczka edukacji, przedstawia dobre podsumowanie tej niemieckojęzycznej gałęzi w swoim podręczniku *Pädagogische Beratung* (Poradnictwo edukacyjne). Gröning mocno podkreśla roszczenie niemieckojęzycznej pedagogiki do bycia dyscypliną nadającą ton w dziedzinie poradnictwa, lub odwrotnie, do rozumienia poradnictwa jako w rzeczywistości części pedagogiki. W niektórych szkołach mediacji również zawarte są cele pedagogiczne. W szczególności mediacja transformatywna (Bush i Folger 1994) w podobny sposób zmierza do (ponownego) wzmocnienia stron konfliktu, aby umożliwić im radzenie sobie z konfliktem zarówno w tej, jak i w przyszłych sytuacjach problemowych.

Przed wszystkim przeplatanie się praktyki psychologii, pedagogiki i poradnictwa wskazuje na generalny związek między szkoleniem a praktyką zawodową. Można więc założyć, że adepci pedagogiki, poradnictwa i mediacji przyjmą w swojej późniejszej pracy zawodowej treści kształcenia, metody dydaktyczne, za pomocą których treści te były nauczane, oraz odpowiadające im pedagogiczne koncepcje za własne. Jest to niewątpliwie właściwy system orientacji, który jednak staje się wyzwaniem w związku z coraz częstszym przechodzeniem na zdalną edukację internetową (Hartmann-Piraudeau 2022). Wyszkoleni mediatorzy tym bardziej muszą później wypracować własny styl mediacji.

W świecie niemieckojęzycznym autorzy zajmujący się mediacją również nawiązują do tego dyskursu o poradnictwie z pedagogicznego punktu widzenia i umiejscawiają mediację jako formę poradnictwa. Na przykład Birgit Keydel, mediatorka, widzi różne obszary bliskie mediacji jako elementy krajobrazu

poradnictwa, takie jak, oprócz mediacji, moderacja, rozwój organizacyjny, rozwój zespołu, doradztwo eksperckie i coaching (Keydel 2018, 100). Sami mediatorzy również odczuwają tę pojęciową bliskość. Dla Gabriele Pinkl techniki prowadzenia dialogu w mediacji są w zasadzie technikami doradczymi (Pinkl 2018, 115).

Pomimo prób klasyfikowania mediacji jako formy poradnictwa, w dyskursie nad tymi kwestiami widać również emancypacyjne tendencje różnych orientacji mediacyjnych w stosunku do klasycznego paradygmatu poradnictwa. I tak, dyskurs mediacyjny emancypuje się wyraźnie od takich celów jak zrozumienie, nastawienie na rozwiązanie i nastawienie na fakty, które nadal są postulowane w ramach poradnictwa pedagogicznego (Nittel 2009, 11–12). Z drugiej strony, oczywiście, model mediacji i jego koncepcje mogą również stanowić pomocną wskazówkę w projektowaniu zajęć oświatowych i szkoleniowych. Na przykład Fatima Pereira (2019) wykorzystuje ten potencjał w edukacji nauczycieli.

Epistemologie w badaniach i pracy z klientami

W poprzednich podrozdziałach wykazano, że treści nakładają się na siebie w ramach wzajemnego oddziaływania kształcenia, badań i praktyki, a także, że treści cyrkulują pomiędzy tymi obszarami. Metody, za pomocą których treści te są wykorzystywane, są również przenoszone, a aktorzy, którzy stykają się z różnymi dziedzinami i są w nich socjalizowani, prawdopodobnie także przenoszą treści i metody, całkiem nieświadomie, pomiędzy dziedzinami. Oprócz praktyki poradniczej, również jakościowe badania społeczne wydają się być kolejnym polem, z którego nie tylko transferuje się metody i techniki do psychologii klinicznej, ale które także stanowi kopalnię metod i strategii dla poradnictwa i mediacji.

Niektóre źródła dotyczące mediacji wprost to potwierdzają; inne związki są widoczne, ale bynajmniej nie zawsze jasno określone. W kolejnych rozdziałach będziemy z jednej strony zbierać, odnosić się i klasyfikować takie głosy z literatury dotyczącej mediacji, a z drugiej strony będziemy porównywać podstawowe pojęcia z zakresu badań społecznych z pojęciami obecnymi w mediacji.

Filozofia edukacji zawsze była autentycznie zainteresowana pytaniem o to, jakie są relacje między nauką, badaniami a metodami dydaktycznymi i jak one na siebie wpływają (Curren 2017, 1864). To właśnie „epistemologia edukacji”, czyli epistemologiczne pytanie o dostęp do świata w kontekstach edukacyjnych, otworzyła się na taki kierunek refleksji, co potwierdza Lani Watson (2016) na łamach czasopisma *Philosophy Compass*. Marek Tesar (2021), w artykule zamieszczonym w czasopiśmie *Qualitative Inquiry*, bada związki między filozofią a empirycznymi metodami badawczymi i metodami nauczania. Zdaniem Tesara, taki transfer odbywa się permanentnie, a w ostateczności wręcz niemożliwe byłoby wyobrażenie sobie metod bez niego. W związku z tym Tesar (2021, 545) zaczyna od Sokratesa, który już wtedy widział edukację jako nierozdzielnie związaną z filozofią i polityką. Również współczesne podejścia filozoficzne mają pewne wspólne cechy, jeśli chodzi o ich związki z edukacją i pedagogiką. Większość z nich odwołuje się do Kanta i Oświecenia, dzięki którym filozofia stała się humanistyczna (Tesar 2021, 547), a to z kolei podsycało motywację do edukacji.

Koncepcje dotyczące poradnictwa często zatem poszukują związków z metodami badawczymi, ponieważ oba podejścia obracają się wokół (nowych) podejść do świata. Vacc i Loesch (1984) postulują, żeby doradcy uczyli się metod badań jakościowych w celu udzielania rzetelnych porad.

W dalszej części omawiamy i próbujemy sklasyfikować niektóre paradygmaty epistemologiczne z obszaru badań społecznych, które można znaleźć w literaturze, przynajmniej w sporadycznych wzmiankach i w widocznych powiązaniach między teorią a praktyką zastosowania w poradnictwie.

Wszelako warto wspomnieć, że Brubaker i in. (2010) dostrzegają pewne ograniczenia przy dekolonizacji działań poradniczych ze względu na występującą tu różnorodność i arbitralność podejść epistemologicznych. To prawda – postulat dekolonizacji trafia tu na obszar na tyle nie homogeniczny, że nie można przekształcić go w całość.

Fenomenologia

Epistemologia fenomenologii nauk społecznych jest jednym z najczęściej przywoływanych w literaturze paradygmatów dotyczących pedagogicznych podejść do poradnictwa. Szczególnie istotne i charakterystyczne dla tego podejścia jest jego szczególna ambicja opisanie możliwości i natury zrozumienia interpersonalnego. Jednakże w niniejszym artykule poddano krytycznej analizie ów postulat zrozumienia w poradnictwie w odniesieniu do celów dekolonizacji.

Z kolei zwolennicy podejścia fenomenologicznego uważają zrozumienie ze strony doradcy w stosunku do klienta za niezbędne, w związku z czym nie da się go zastąpić technikami rzekomo strukturyzującymi. Katharina Gröning krytykuje na przykład niektóre nowsze formy poradnictwa, takie jak programowanie neurolingwistyczne czy terapia systemowa. Gröning utrzymuje, że głównym powodem, dla którego formy te stały się ostatnio bardziej popularne, jest to, że są wygodne: sprawiają, że wierzymy w możliwość poradnictwa bez konieczności zrozumienia (Gröning 2011, 19).

Na tle takiej argumentacji procedura mediacji w stylu zachodnim, z jej wyraźną, sekwencyjną logiką opartą na prefabrykowanych zasadach proceduralnych, również musiałaby być postrzegana jako mechanistyczny substytut interpersonalnego porozumienia. Patrząc na to z perspektywy pedagogiki, Uhlendorff (2012, 710) przyznaje nawet, że przyspieszenie i ułatwienie metody dla doradców jest w praktyce po prostu konieczne ze względu na brak czasu i złożoność przypadków. Ponadto, biorąc pod uwagę możliwość uniknięcia w ten sposób niebezpieczeństwa przemocy epistemicznej, taka postawa może nawet nadać mediacji wydźwięk dekolonizujący.

Wendt (2020) zwraca uwagę na ogromną różnorodność nurtów fenomenologii, co prowadzi do bardzo szerokiego zakresu odniesień w praktyce poradniczej. Fenomenologiczna koncepcja świata społecznego oznacza, że wszystkie zebrane dane są zawsze osadzone w jakimś kontekście, a badacze powinni skupić się bardziej na tym kontekście, zamiast odnosić się do teorii. Powinni również pamiętać, że sami są częścią tego świata i nie będą w stanie go przekroczyć. Jeśli chodzi o prawidłowe zrozumienie pacjenta lub osoby badanej, zakotwiczenie w ich świecie społecznym jest zawsze ważne w sensie fenomenologicznym.. Tak więc, na przykład, jeśli respondent wygłasza ogólne stwierdzenia, ankieter powinien poprosić go o ich uzasadnienie poprzez podanie konkretnych przykładów (Wertz 2005, 171).

Konstruktywizm

Wilkinson i Hanna (2016) oraz Wilkinson, Shank i Hanna (2019) zalecają między innymi, aby nie opierać doradztwa pedagogicznego na paradygmatach konstruktywistycznych. Wydaje się co prawda, że wnioski płynące z konstruktywizmu mogą być dość pouczające dla doradców. Autorzy opisują, jak klienci i słuchający ich doradcy konstruują swoje własne światy na podstawie tego, co postrzegają i co jest im przekazywane. Obawiają się jednak, że uczenie takiej postawy wywołałoby u uczestników szkolenia fałszywe wrażenie pewnej dowolności, mniej lub bardziej arbitralnego rozumienia tego, jak ludzie tworzą swoje światy. Ta arbitralność wynika ze zbyt silnego skupienia podejść konstruktywistycznych na synchronicznej zawartości konstruktów jako warunku koniecznego dla sformułowania konkluzywnych, spójnych wniosków. Zamiast tego niemalże neguje się znaczenie diachronicznych procesów kształtowania się światopoglądu. W przypadku poradnictwa chodzi jednak o ludzkie jednostki, których aktualny ogląd świata jest budowany z ich wspomnień, doświadczeń i w trakcie socjalizacji. Terapeuci powinni zatem uczyć się refleksji nad tym, dlaczego i jak dana osoba

postrzega i interpretuje swój świat. Tylko w ten sposób będą w stanie wykluczyć partykularność własnych wyobrażeń i stworzyć się na wyobrażenia swoich klientów, które trzeba będzie oczywiście postrzegać w tym samym świetle. Z drugiej strony, Lee, Neimeyer i Rice (2013, 329) znaleźli dowody na to, że konstruktywistyczny światopogląd doradców może prowadzić do postawy wyczekującej i może być postrzegany jako bardziej pasywny.

Teoria systemów

Oprócz fenomenologicznych podejść do opisywania poradnictwa w literaturze od dawna funkcjonuje wiele podejść systemowo-teoretycznych, wśród których poradnictwo systemowe jest gatunkiem samym w sobie. Rainer Zech, ekspert w dziedzinie pedagogiki organizacyjnej, definiuje poradnictwo w taki sposób:

„Poradnictwo jest procesem budowania systemu, w którym dwa systemy łączą się i wspólnie tworzą trzeci: klient spotyka doradcę i razem tworzą swój system poradnictwa” (Zech 2010, 16).

Według Zecha systemowe rozumienie poradnictwa musi zakładać, że wzajemne porozumienie interpersonalne w sensie hermeneutycznym nie może istnieć, tak jak nie mogą istnieć żadne interwencje dydaktyczne oparte na idei wpływu bezpośredniego, niezapośredniczonego. W związku z tym poradnictwo może jedynie wspierać klientów w zmienianiu samych siebie – co przynajmniej nie byłoby sprzeczne z postulatami dekolonizacji, dotyczącymi usamodzielnienia słabszych i podporządkowanych. Z punktu widzenia teorii systemów sposób działania lub efekty poradnictwa – a prawdopodobnie także mediacji – polegałyby głównie na celowym zakłóceniu danego systemu i tym samym wzbudzeniu gotowości do zmiany, niezależnie od jej rodzaju (Schirmer and Michailakis 2019).

Epistemologie w światopoglądach mediatorów

W poprzednich rozdziałach ujmowano mediację jako formę działalności poradniczej, której ramy naukowe mają źródła nie tylko w psychologii, która specjalizuje się w radzeniu sobie z sytuacjami kryzysowymi, ale także w naukach pedagogicznych. Takie osadzenie poradnictwa i praktyki pedagogicznej w nauce skłania do usystematyzowania różnorodnych epistemologicznych podejść do świata.

W poprzednim rozdziale pokazano również, że dosłownie każdy paradygmat epistemologiczny może przynieść wgląd w procesy edukacji i poradnictwa. Wciąż jednak brakuje szczegółowego opisu tego, co faktycznie dzieje się w procesach edukacji, poradnictwa i mediacji, lub tego, czym profesjonalni aktorzy w tych dziedzinach powinni się ostatecznie kierować. Zamiast tego nadal mamy do czynienia z wieloma różnymi podejściami i ogromną arbitralnością.

Jak twierdzą Wilkinson i Hanna (2016, 8) dziedzina terapii obejmuje dziś ponad 500 różnych podejść. Podstawowym założeniem jest to, że żadne podejście nie jest zasadniczo lepsze od innego. Zamiast tego zachęca się przyszłych terapeutów, aby dowiedzieli się, które podejścia najlepiej pasują do ich własnych osobowości i sposobu doświadczania świata. Dla Wilkinsona i Hanny taki konstruktywistyczny pogląd byłby zbyt arbitralny, ponieważ modele mają bardzo różne cechy. W literaturze badawczej ta widoczna arbitralność prowadzi do odtworzenia związku między osobistymi postawami terapeutów a preferowanymi przez nich metodami i stylami. Sposób prowadzenia terapii w praktyce zależy więc zasadniczo od pierwotnego stanu umysłu terapeuty (Arnold 2009, 200). Na tej podstawie Schehr i Milovanovic (1999) stwierdzają, że wykształcenie terapeuty w dziedzinie nauk społecznych mógłby być podstawowym warunkiem wstępnym, który umożliwiłby mu zdystansowanie się do własnych poglądów na świat i bardziej systematyczną refleksję nad nimi. Pignault, Meyers i Houssemand (2017), naukowcy zajmujący się edukacją, zbadali empirycznie ten związek na przykładzie mediacji i uważają, że omawiany tu rozdzwięk między teorią a praktyką jest zjawiskiem

ogólnie rozpowszechnionym wśród profesjonalistów. Z reguły wykonują oni swoją pracę dobrze i poprawnie, ale koniec końców rzadko potrafią uzasadnić, czemu ta jakość miałaby służyć i z jakich teorii wynika.

Oprócz luki między epistemologią a praktyką, polegającej na rozdziwieniu między przekazem dydaktycznym a jego praktyczną realizacją, Pignault i in. dostrzegają jeszcze jedną lukę: podczas gdy podręczniki mediacyjne najczęściej postrzegają mediację jako nakierowaną na ostateczny cel, jakim jest znalezienie pozytywnego i konstruktywnego rozwiązania konfliktu, mediatorzy skupiają się zwykle na konstruktywnym projektowaniu procesu mediacji.

Rachel Goldberg (2009) w artykule zatytułowanym „How our worldviews shape our practice” w czasopiśmie *Conflict Resolution Quarterly* wykazała na podstawie wywiadów z mediatorami, że ich sposób prowadzenia mediacji w znacznie większym stopniu wynika z wyznawanego światopoglądu niż z preferencji naukowych czy socjalizacji kulturowej. Przez światopogląd Goldberg rozumie bardzo konkretne rozumienie i interpretację świata wynikające z pozycji społecznej mediatorów w społeczeństwie. W zależności od biograficznej socjalizacji mediatorów w hegemonicznych lub podporządkowanych grupach społecznych, będą oni rozwijać bardzo różne poglądy na świat i na tej podstawie budować w sobie różne rozumienie sprawiedliwości społecznej.

Jeśli połączymy obserwacje Pignault i in. (2017) z obserwacjami Bonafé-Schmitta i in. (1999) dotyczącymi strukturalno-kontekstowej specyfiki mediacji „łacińskiej” w Europie, to dalej możemy postawić hipotezę, że mediatorzy w Europie kładą większy nacisk na proces niż na rozwiązanie właśnie dlatego, że muszą zapewnić metodologiczny kontrapunkt i wyemancypować się z dominującej teorii prawa osadzonej w skodyfikowanym systemie prawnym – muszą zdobyć się na wysiłek emancypacji, który może wydawać się mniej pilny i konieczny w przypadku mediatorów amerykańskich w systemie prawa precedensowego, które i tak skupia się bardziej na konkretnej sytuacji.

Epistemologie nowoczesne kontra ponowoczesne

James T. Hansen (2006), amerykański badacz zajmujący się różnymi rodzajami poradnictwa, zajmuje się badaniami roli, jaką odgrywa postmodernistyczny (ponowoczesny) światopogląd w pracy z klientami. On także zakłada, że różne światopoglądy i epistemologie odgrywają rolę już na etapie kształcenia terapeutów i że wpływają one na ich późniejszą praktykę. Tradycyjne podejście do edukacji było zgodne z duchem epistemologii modernistycznej, co oznaczało, że głównym celem było przekazywanie wiedzy. Od profesjonalnych doradców oczekiwano, że będą wydobywać od klientów precyzyjną wiedzę, o co chodzi ich klientom w konkretnych przypadkach.

Hansen podważa to i twierdzi, że postmodernistyczny światopogląd w pierwszej kolejności zakłada, że istnieją różne prawdy i że teorie, raz zastosowane lub zaakceptowane, będą w dużej mierze determinować to, co ludzie postrzegają i co rozumieją aż do samego końca procesu poznawczego – i efekt ten dotyczy także poradnictwa. Specjaliści zajmujący się poradnictwem, którzy świadomi są wpływu postmodernizmu, powinni być również świadomi tego efektu. Postmodernistyczna postawa w poradnictwie powinna być antyesencjalistyczna a doradcy i terapeuci powinni uznać, że nigdy nie będą w stanie w pełni zrozumieć swoich klientów, ale że będą ich tylko postrzegać i interpretować (Hansen 2006, 292).

Na tym tle rzekoma wyższość zachodnich teorii naukowych nie może być już w ogóle uzasadniona. Jest to narracja jak każda inna, która ma cokolwiek wspólnego z domniemaną rzeczywistością (Hansen 2006, 293). Takie stanowisko upodabnia się do omawianej na początku artykułu postawy dekolonizacyjnej. Zasadniczo stanowisko to relatywizuje jednowymiarową czy teleologiczną ideę poradnictwa jako niekończącego się procesu doskonalenia – klienci nie będą mieć (rzekomo) lepszej

wiedzy po udziale w procesie poradniczym. Wręcz przeciwnie, co najwyżej poznają swoje życie z innych perspektyw, które nie są ani ważniejsze, ani właściwsze. Takie ujęcie relatywizuje z kolei roszczenia co do jakości różnych podejść do pracy z klientami.

Jeśli zestawimy te wymagania z wymienionymi na początku ustalonymi zasadami mediacji w stylu zachodnim, mediacja i jej rozumienie konfliktu wydają się być produktami autentycznie postmodernistycznymi. Zakłada tu się bowiem, że w konflikcie istnieją różne i o równej ważności sposoby postrzegania rzeczywistości. Mediatorzy powinni to uwewnętrznić i pomóc w tym klientom. De facto zatem, następuje tu zatem transfer podstawowej postawy filozofii postmodernizmu do klientów.

Przeciwdziałanie relatywizmowi za pomocą pragmatyzmu

Obok tej ogólnej postawy dopuszczającej różne poglądy i postawy Hansen (2006) sugeruje, że pomocna może być drobna modyfikacja, jakby dostrojenie światopoglądu terapeutów i doradców. Na przykład postawa radykalnie relatywistyczna oznaczałaby, że aktorzy nie byłiby w stanie w ogóle działać. W takim przypadku przydaje się szczypta pragmatyzmu, dodaje Hansen (2006, 294). Ta szkoła skłania ludzi do przyjęcia teorii, która ma najlepsze zastosowanie w danej sytuacji i pozwala na wyciągnięcie najbardziej pomocnych wniosków – a nie takiej, która może być najbardziej spójna wewnętrznie. Pozwala to uniknąć skrajnych biegunów relatywizmu, a doradcy i terapeuci mogą zawsze zastosować teorię, która z ich punktu widzenia wydaje się najbardziej odpowiednia. Dlatego Hansen używa terminu neopragmatyzm w odniesieniu do poradnictwa. Postawę tę można również odnaleźć wśród podstawowych zasad mediacji, określających tę metodę jako szczególnie elastyczną i dającą się dostosować do każdej sytuacji. Na tej elastyczności opiera się między innymi postrzegana atrakcyjność tej metody w kontekstach międzykulturowych.

Sprawiedliwość społeczna w filozofii edukacji i poradnictwa

Przez długi czas pytanie o to, co powinno być produktem nauki i edukacji oraz na co powinny one być nastawione, było tradycyjnie dzielone na dwie części. Filozofia już od starożytności poszukiwała prawd, a inne dyscypliny, bardziej partykularne, a przez to bardziej zorientowane na praktyczne zastosowanie zajmowały się raczej poszukiwaniem wartościowej i użytecznej wiedzy (Moisio and Kauppinen 2020). Według Moisio i Kauppinen (2020, 2241) Martha Nussbaum (2010, 2) jako pierwsza wykazała, że tej de facto ekonomicznej orientacji należy przeciwstawić postawę, której wymiar etyczny może leżeć poza filozofią, ale która jest zasadniczo uważana za bardziej pożądaną społecznie. W tym celu Nussbaum sformułowała pojęcie „demokratycznego i globalnego obywatelstwa” (Moisio and Kauppinen 2020, 2241), które z kolei dało początek nowym celom i zadaniom w edukacji. Nussbaum położyła w ten sposób podwaliny pod krytyczne myślenie, jak również zafascynowanie, o ile to możliwe, tym, co obce, uznanie różnorodności i sympatię wobec tej różnorodności jako nowe postawy etyczne również na poziomie epistemologicznym. Dopiero na tym tle mediacja i jej upowszechnianie, jak również akceptacja jej zdatności do bycia nauczaną poprzez szkolenie, nabierają znaczenia.

Krótkie spięcia teorii z praktyką w poradnictwie

W poprzednich rozdziałach przedstawiono i uzasadniono hipotezy, które można znaleźć w literaturze przedmiotu, że epistemologie badań naukowych, dydaktyka nauczania wiedzy praktycznej oraz rzeczywista praktyka poradnictwa i mediacji wpływają na siebie i inspirują się wzajemnie. W odniesieniu do pytania o potrzebę dekolonizacji lub o już istniejącą dekolonizację metod w mediacji refleksje na temat złożoności tych wzajemnych powiązań wnoszą wiele jasności. Często powiązania te nie są wyraźnie widoczne w literaturze, autorzy mogą nawet nie być ich świadomi, a w końcu mogą po prostu nie być istotne dla konkretnej publikacji. W literaturze istnieją jednak również przypadki

wyraźnych odniesień, zwłaszcza gdy chodzi o podkreślenie naukowych podstaw metod praktycznych, a tym samym rzekome wzmocnienie tych ostatnich. Połączenia dokonywane w ten sposób są często niedostatecznie subtelne; pomijają etapy pośrednie, czasami tylko wspominają o oryginałach i to ze źródeł wtórnych, a nawet wręcz mogą być błędne. Strategie tego rodzaju czasem prowadzą do tego, że aspiracje do naukowości stają się bardzo wątpliwe (Tesar 2021, 545).

Indukcyjne poszukiwania postaw etycznych w mediacji

Niniejszy artykuł wyszedł z podstawowego założenia, że istnieją liczne związki między badaniami społecznymi i teorią naukową z jednej strony a praktyką mediacyjną z drugiej. Często jednak nie są one wyraźnie widoczne lub ich wzajemne powiązania nie pasują idealnie do siebie. Nawet pomimo pewnego pokrewieństwa intelektualnego często występuje rozdźwięk między teorią a praktyką. Literatura fachowa podchodzi do tej luki w sposób indukcyjny i próbuje znaleźć postawy i wzorce działania w praktyce mediatorów. Klasyfikacje te mogą z kolei wykazywać podobieństwa do różnych teorii społecznych, ale nie odnoszą się do nich wprost. Dziedzina ta zostanie również pokrótce omówiona w dalszej części rozdziału .

Ideologie w mediacji

W przeciwieństwie do wyprowadzania dedukcyjnych podstaw mediacji z teorii społecznej, wielu badaczy postrzega postawy i orientacje mediacyjne jako oparte na ideologiach, które mediatorzy wyznają, czasami nieświadomie. To jednak zwykle utrudnia bezpośrednie powiązanie ich z kwestiami sprawiedliwości społecznej. Na przykład Adler, Lovaas i Milner (1988, 318) definiują pojęcie ideologii w tym kontekście jako ukierunkowanie aktywności mediacyjnej na tworzenie ideałów społecznych. Ideologiczne oceny podstaw epistemologicznych mogą być precyzyjne w odniesieniu do praktyki mediacyjnej i być może w takiej formie nie byłyby częścią ogólnych teorii społecznych. Adler, Lovaas i Milner (1988, 320) podkreślają, że konflikty są naturalną częścią życia społecznego, ale niektóre z nich mogą prowadzić do destrukcyjnych skutków, o ile nie są rozwiązywane w sposób kontrolowany i systematyczny. Do ideologicznych celów mediacji zalicza się również zapobieganie alienacji społecznej oraz wzmacnianie kompetencji społecznych w zakresie radzenia sobie z konfliktami (Adler, Lovaas, and Milner 1988, 321).

Style pracy mediatorów

Bardziej praktyczne od ideologii, ale wciąż na poziomie ogólnych orientacji, jest indukcyjne poszukiwanie i różnicowanie stylów pracy mediatorów. Druckman i Wall (2017, 1914) widzą wstępną zapowiedź powstania koncepcji *stylów mediatora* w pracy Kressela i Pruitta (1989), którzy wyróżnili styl refleksyjny, rzeczowy i kontekstowy („trzy podstawowe grupy technik: refleksyjne, rzeczowe i kontekstualne”; w: Druckman i Wall 2017, 1914). W związku z tym przy identyfikacji tych stylów nie zakłada się, że są one powiązane z jakimiś nadrzędnymi teoriami. Zamiast tego celem dokonywanej oceny jest zidentyfikowanie wzorców w praktyce. Bezpośrednie odniesienie do praktyki sprawia, że pojęcie stylu pracy mediatora jest szczególnie przydatne w trakcie szkolenia z mediacji, ponieważ może dać zarówno mediatorom, jak i ich klientom lepsze rozeznanie w złożonych sytuacjach zdarzających się w trakcie mediacji, jak pisze Kressel i in. (2012). Co więcej, style prowadzenia mediacji dokładnie odzwierciedlają to, co klienci widzą w mediacji, a nie to, co może być zapisane w podręcznikach – wcześniej cytowani autorzy i tutaj dostrzegają wyraźny rozdźwięk między teorią a praktyką.

Salmon i in. (2013) wyróżniają dwa style, które częściej są klasyfikowane jako aktywne, tj. formujący i manipulujący, ale oś podziału na mediację pasywną i aktywną można odnaleźć w wielu innych stylach. Na przykład Druckman i Wall (2017, 1914) dzielą style na „komunikacyjno-facilitacyjne, proceduralne i dyrektywne” i zauważają, że Kleiboer (1996) zestawiał całą gamę różnych stylów

mediacji na skali od orientacji pasywnej do aktywnej. Wood (2004, 443) przeprowadził wywiady z mediatorami na temat oceny różnych stylów i odkrył, że mediatorzy, którzy byli zwolennikami postawy demokratycznej, zazwyczaj opowiadali się również za wyjątkowo wysoką orientacją na proces i w związku z tym w stosunkowo dużym stopniu trzymali się z dala od procesu. Wood określa to jako „dość swobodne podejście” (Wood 2004, 443) – sformułowanie, które wykazuje pewną bliskość do postawy wyrażonej w cytacie otwierającym niniejszy artykuł. Według Wooda taki demokratyczny styl w znacznie mniejszym stopniu uwzględnia emocje klientów, niż na przykład styl terapeutyczny. Taką orientację można również wielokrotnie odnaleźć w danych empirycznych niniejszego artykułu, co z kolei odróżnia badanych tu mediatorów od profilu terapeutycznego: „Nie uważam się za mediatora-wrażliwca” (Mediator07, 2020, 00:21:44), albo: „Zawsze mam wrażenie, że jest to być może zbyt emocjonalne, a jak jest mowa o dzieciach, to to nie jest mój kawałek chleba, chyba też po prostu nie jestem w tym dobra, więc nigdy tego nie robię” (Mediator09, 2020, 00:10.49).

Aktualne badania nad biernością i aktywnością mediatorów

Według Druckmana i Wall (2017, 1911) badania przeprowadzane już w latach 60. XX wieku potwierdziły, że sama obecność mediatorów prowadzi na ogół do bardziej racjonalnych, a tym samym bardziej kooperatywnych zachowań stron w negocjacjach. Wood (2004, 448) przytacza całą listę badań, które rozróżniają pasywny i aktywny styl w mediacji, czasami wszelako używając na to innych określeń, jeśli w ogóle. Na przykład już Gulliver (1979) dostrzegł spektrum ról w rozwiązywaniu problemów od „roli pasywnej do aktywnej” (Wood 2004, 448). Silbey i Merry (1986) rozróżniali style „negocjacyjny” i „terapeutyczny”, podczas gdy Kolb (1983) mówił o „handlarzu” i „koordynatorze” (cyt. za Wood 2004).

Dyskusja i wnioski

Artykuł rozpoczął się od postawienia pytania, w jakim stopniu procedura mediacji pasuje lub jest elastyczna, aby odpowiedzieć na najnowsze wyzwania teorii społecznej i postulaty podejścia postkolonialistycznego dotyczące dekolonizacji form działania społecznego. Podejmując to pytanie, celowo pozostawiliśmy na boku strukturalne uwarunkowania mediacji a zamiast tego przyjrzeliliśmy się dokładniej podstawowym założeniom epistemologicznym tej metody.

Literatura dotycząca dekolonizacji dostarcza jasnych instrukcji działania, co ilustruje na przykład metafora Audre Lorde (2007): „Nie zdemontujesz domu pana przy użyciu jego własnych narzędzi”. W związku z tym aktorzy muszą być otwarci na nowe metody poznania i nie korzystać ze starych, tradycyjnych metod. Chociaż zwolennicy tej orientacji przyznają, że zawiera ona pewien element utopijny (Mignolo 2012), to przynajmniej jasno pokazuje, co należy odrzucić a do czego zachęcać. Jednak w przypadku bardziej praktycznych pytań aktorzy są zazwyczaj pozostawieni sami sobie lub zakłada się, że wiedzą już, jak oceniać i klasyfikować kluczowe elementy swojego środowiska.

Oparta na rozmowie metoda poradnicza w mediacji zasadniczo ma na celu zmianę światopoglądu klientów w aspekcie sytuacyjnym, a w razie potrzeby – także globalnym. Aby móc ująć działalność mediacyjną w kontekście dekolonizacji, aktorzy będą potrzebowali ugruntowanej wiedzy na ten temat. Tylko wtedy, gdy aktorzy będą wiedzieli, jakie tradycje i rodzaje rozumowania doprowadziły ich do obecnych postaw i przekonań, będą mogli odpowiednio dostosować swój własny kompas etyczny, jeśli uznają to za konieczne.

Na przykładzie mediacji facylitatywnej w stylu zachodnim w niniejszym opracowaniu podjęliśmy próbę powiązania aktualnych praktyk postępowania zawodowego z ich epistemologicznymi podstawami. Opierając się na wywiadach z aktywnymi mediatorami, wyszliśmy od ich rzeczywistych praktyk i wyobrażeń o sobie jako najistotniejszej, a przede wszystkim najbardziej efektywnej

podstawie działania. Jako przykład wskazano dyskurs na temat pasywnej postawy mediatorów w mediacji.

Obserwacja ta została wykorzystana jako punkt wyjścia do zbadania podstaw epistemologicznych: mediacja została sklasyfikowana jako forma działalności poradniczej i osadzona w kontekstach społeczno-edukacyjnych. Można to zrobić dość precyzyjnie, przyglądając się niemieckojęzycznemu dyskursowi na temat poradnictwa w pracy socjalnej, które z perspektywy międzynarodowej jest czymś wyjątkowym.

Filozofia edukacji jest uznawana tutaj za najważniejszy autorytet dla wszystkich orientacji pedagogicznych i pól działania. Ponadto z jej punktu widzenia niemal każdy paradygmat epistemologiczny w naukach społecznych uważa się za istotny dla czerpania wiedzy o procesach edukacyjnych. Kolejnym krokiem było pokazanie, że doradcy, terapeuci i mediatorzy tworzą własne indywidualne światopoglądy, które łączą w sobie różne perspektywy epistemologiczne. Owocem tego jest pragmatyczna praktyka zawodowa, w której epistemologie, światopoglądy i osobowość mediatorów w połączeniu ze sprawami, które do nich trafiają, powinny, w najlepszym przypadku, tworzyć konstruktywną interakcję z wieloma łączącymi się punktami wspólnymi.

Nadto badania te wykazały, że świadomość takich powiązań w praktyce mediacyjnej nie jest specjalnie wysoka oraz że powiązania te wydają się mieć niewielkie znaczenie dla praktyki mediacyjnej. W miejsce tego na postawę praktyczną wpływają indukcyjne i rekonstrukcyjne badania empiryczne, które próbują zidentyfikować różne postawy, ideologie i style z samej praktyki mediacyjnej. Chociaż postawy te rzeczywiście wykazują podobieństwa do epistemologicznych założeń teorii społecznej, to jednak w literaturze przedmiotu prawie nigdy nie są z nimi łączone, ani też związek ten nie odgrywa roli w legitymizacji nowo tworzonych modeli. Zidentyfikowana na początku artykułu bierność mediatorów także nie jest zgodna z żadnymi postulatami teorii społecznej. W ten sposób powstaje świat modeli mediacji, które często odwołują się same do siebie i – w odniesieniu do faktycznej praktyki – wzajemnie nadają sobie spójność. Chociaż modele te opierają się na etycznych, dobrze przemyślanych założeniach, nie można ich już powiązać z modelami z teorii społecznej i dlatego trudno je sensownie opisać.

Hipoteza, którą Brubaker i in. (2010) wysunęli wcześniej o demobilizacji pola w wyniku jego złożoności, znajduje tu potwierdzenie w odniesieniu do wezwań do dekolonizacji. Ze względu na złożoność, rozłączność i kruchość ich epistemologicznych podstaw, podmioty, do których się odnoszą, prawdopodobnie nie będą w stanie ocenić, które profesjonalne strategie mają być analizowane w tym nowym świetle i w jaki sposób. Pozostaje zatem powrót do omówionych już wyżej postaw pragmatycznych przy podejmowaniu decyzji w praktyce zawodowej.

Jeśli w przyszłości mamy dążyć do dalszej profesjonalizacji działań mediatorskich, które następnie powinny umożliwić jasne odpowiedzi i podpowiedzieć działania w celu spełnienia nowych wymagań, takich jak te związane z dekolonizacją, wówczas zarysowane tutaj powiązania epistemologiczne będą musiały być silniej zaznaczone, objaśnione i usystematyzowane w badaniach, w szkoleniach i w przyszłej praktyce.

W badaniach nad szansami dekolonizacji społecznych pól działania w rozumieniu myślenia postkolonialnego wskazane jest przyjrzenie się epistemologicznym zawiłościom i pęknięciom pól, które mają ulec transformacji, czego przykładem jest niniejsza praca. Przedstawione tu studium może pełnić jedynie funkcję wstępną i niepełną, a zredukowanie opisywanej tu złożoności do kilkunastu przyczynków zaprzeczyłoby samej zarysowanej tu argumentacji. Literatura przedmiotu oferuje o wiele więcej zarysów epistemologii, praktyk i ich wzajemnych powiązań, których

istnienie można tu przede wszystkim potwierdzić, ale których nie można wymienić w sposób wyczerpujący

Bibliografia

Adler, Peter, Karen Lovaas, and Neal Milner. 1988. 'The Ideologies of Mediation: The Movement's Own Story'. *Law & Policy* 10 (4): 317–39. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9930.1988.tb00015.x>.

Arnold, Rolf. 2009. 'Professionelle Begleitung und Beratung'. *PÄD Forum* 37 (5): 195–204. <https://doi.org/10.25656/01:3200>.

Bercovitch, Jacob, i Allison Houston. 2000. 'Why Do They Do It like This?: An Analysis of the Factors Influencing Mediation Behavior in International Conflicts'. *Journal of Conflict Resolution* 44 (2): 170–202. <https://doi.org/10.1177/0022002700044002002>.

Bhabha, Homi K. 1994. *The Location of Culture*. London/New York: Routledge.

Bonafé-Schmitt, Jean-Pierre, Jocelyn Dahan, Jacques Salzer, Marianne Souquet, and Jean-Pierre Vouche. 1999. *Les médiations, la médiation*. Trajets. Ramonville-Saint-Agne: Érès.

Bond, Greg. 2023. 'Culture and Mediation: A 2020s Perspective on Early Criticism of Western Paradigms'. W *The Routledge Handbook of Intercultural Mediation*, red. Dominic Busch, 23–29. New York, NY: Routledge.

Boulle, Laurence, and Nadja Alexander. 2012. *Mediation: Skills and Techniques. 2nd Edition*. Butterworths: LexisNexis.

Boulle, Laurence, i Alan Rycroft. 1997. *Mediation. Principles, Process, Practice*. Durban: Butterworths.

Brubaker, Michael D., Ana Puig, Ryan F. Reese, and Jessica Young. 2010. 'Integrating Social Justice Into Counseling Theories Pedagogy: A Case Example'. *Counselor Education and Supervision* 50 (2): 88–102. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6978.2010.tb00111.x>.

Busch, Dominic. 2005. *Interkulturelle Mediation. Eine theoretische Grundlegung triadischer Konfliktbearbeitung in interkulturell bedingten Kontexten. [Intercultural mediation. A Theoretical foundation of triadic conflict management in contexts affected from interculturality]*. Red. Hartmut Schröder i Dominic Busch. Frankfurt am Main, et al.: Peter Lang.

———. 2016. 'Does Conflict Mediation Research Keep Track with Cultural Theory?' *European Journal of Applied Linguistics* 4 (2): 181–206. <https://doi.org/10.1515/eujal-2015-0037>.

Busch, Dominic, Emilian Franco, and Andrea Hartmann-Piraudeau. 2023. 'Professional Dispute Mediators' Notions of Culture'. In *The Routledge Handbook of Intercultural Mediation*, red. Dominic Busch, 245–52. New York, NY: Routledge.

Bush, Robert A. Baruch, and Joseph P. Folger. 1994. *The Promise of Mediation: Responding to Conflict Through Empowerment and Recognition*. Vol. 1. San Francisco: Jossey Bass.

Curren, Randall. 2017. 'Philosophy of Education: Its Current Trajectory and Challenges'. W *Encyclopedia of Educational Philosophy and Theory*, red. Michael A. Peters, 1863–66. Singapore: Springer Singapore. <https://doi.org/10.1007/978-981-287-588-4>.

- Davis, Benjamin P., i Jason Walsh. 2020. 'The Politics of Positionality: The Difference between Post-, Anti-, and de-Colonial Methods'. *Culture, Theory and Critique* 61 (4): 374–88. <https://doi.org/10.1080/14735784.2020.1808801>.
- Druckman, Daniel, and James A. Wall. 2017. 'A Treasure Trove of Insights'. *Journal of Conflict Resolution* 61 (9): 1898–1924. <https://doi.org/10.1177/0022002717721388>.
- Ferri, Giuliana. 2022. 'The Master's Tools Will Never Dismantle the Master's House: Decolonising Intercultural Communication'. *Language and Intercultural Communication* 22 (3): 381–90. <https://doi.org/10.1080/14708477.2022.2046019>.
- Fisher, Roger, and William Ury. 1981. *Getting to Yes: Negotiating Agreement without Giving In*. Boston: Houghton Mifflin.
- Friedman, Raymond A. 1992. 'The Culture of Mediation: Private Understandings in the Context of Public Conflict'. W *Hidden Conflict in Organizations: Uncovering behind-the-Scenes Disputes*, Deborah Kolb i Jean Bartunek, 143–64. Thousand Oaks, CA: Sage. <https://doi.org/10.4135/9781483325897.n6>.
- Georgakopoulos, Alexia. 2017. 'Introduction: Revealing the World of Mediation'. W *The Mediation Handbook: Research, Theory, and Practice*, red. Alexia Georgakopoulos, 1–6. New York: Routledge.
- Goldberg, Rachel M. 2009. 'How Our Worldviews Shape Our Practice'. *Conflict Resolution Quarterly* 26 (4): 405–31. <https://doi.org/10.1002/crq.241>.
- Gröning, Katharina. 2011. *Pädagogische Beratung*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften. <https://doi.org/10.1007/978-3-531-92892-0>.
- Gulliver, Philip Hugh. 1979. *Disputes and Negotiations: A Cross-Cultural Perspective*. New York: Academic Press.
- Hansen, James T. 2006. 'Counseling Theories within a Postmodernist Epistemology: New Roles for Theories in Counseling Practice'. *Journal of Counseling & Development* 84: 291–97.
- Hartmann-Piraudeau, Andrea. 2022. 'Surprises and New Paths on the Journey to Developing Online Mediation Training'. In *Contemporary Trends in Conflict and Communication: Technology and Social Media*, red. Jessica Katz Jameson and Missy F. Hannah, 239–58. Boston: De Gruyter.
- Jackson, Alecia Youngblood, and Lisa A. Mazzei, red., 2009. *Voice in Qualitative Inquiry*. London; New York: Routledge. <http://site.ebrary.com/lib/alltitles/docDetail.action?docID=10263566>.
- Jobodwana, Zingisile Ntozintle Jobs. 1997. 'Book Review/Boekbespreking: Mediation: Principles Process Practice. Laurence Boulle & Alan Rycroft. Butterworths, Durban (1997)'. *South African Public Law* 12 (2): 565–70. https://doi.org/10.10520/AJA02586568_985.
- Keydel, Birgit. 2018. 'Mediation Und Andere Beratungsformate'. *Perspektive Mediation*, no. 2/2018: 98–108.
- Kleiboer, Marieke. 1996. 'Understanding Success and Failure of International Mediation'. *Journal of Conflict Resolution* 40 (2): 360–89. <https://doi.org/10.1177/0022002796040002007>.
- Kolb, Deborah M. 1983. *The Mediators*. MIT Press Series on Organization Studies 6. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Kressel, Kenneth, Tiffany Henderson, Warren Reich, and Claudia Cohen. 2012. 'Multidimensional Analysis of Conflict Mediator Style'. *Conflict Resolution Quarterly* 30 (2): 135–71. <https://doi.org/10.1002/crq.21061>.

- Ladegaard, Hans J., and Alison Phipps. 2020. 'Intercultural Research and Social Activism'. *Language and Intercultural Communication* 20 (2): 67–80. <https://doi.org/10.1080/14708477.2020.1729786>.
- LeBaron Duryea, Michelle. 1992. *Conflict and Culture. A Literature Review and Bibliography*. Rev. Victoria, B.C.: UVic Institute for Dispute Resolution.
- LeBaron, Michelle, Erin McCandless, and Stephen Garon. 1998. *Conflict and Culture. A Literature Review and Bibliography. 1992-1998 Update*. Fairfax VA: George Mason University, Institute for Conflict Analysis and Resolution.
- Lee, Jocelyn A., Greg J. Neimeyer, and Kenneth G Rice. 2013. 'The Relationship between Therapist Epistemology, Therapy Style, Working Alliance, and Interventions Use'. *American Journal of Psychotherapy* 67 (4): 323–45.
- Lincoln, Yvonna S., Susan A. Lynham, Egon G. Guba. 2017. 'Paradigmatic Controversies, Contradictions, and Emerging Confluences, Revisited'. W *The Sage Handbook of Qualitative Research*, red.: Norman K. Denzin and Yvonna S. Lincoln, V wyd., 213–63. Los Angeles: Sage.
- Lorde, Audre. 2007. 'The Master's Tools Will Never Dismantle the Master's House'. W *Sister Outsider: Essays and Speeches*, by Audre Lorde, 110–13. Berkeley, CA: Crossing Press.
- MacDonald, Malcolm N., John P. O'Regan. 2013. 'The Ethics of Intercultural Communication'. *Educational Philosophy and Theory* 45 (10): 1005–17. <https://doi.org/10.1111/j.1469-5812.2011.00833.x>.
- Marker, Michael. 2003. 'Indigenous Voice, Community, and Epistemic Violence: The Ethnographer's "Interests" and What "Interests" the Ethnographer'. *International Journal of Qualitative Studies in Education* 16 (3): 361–75. <https://doi.org/10.1080/0951839032000086736>.
- Menkel-Meadow, Carrie. 2015. 'Variations of the Uptake of and Resistance to Mediation Outside of the United States'. In *Contemporary Issues in International Arbitration and Mediation: The Fordham Papers 2014*, red.: Arthur W. Rovine, 198–221. The Fordham Papers 2014. Leiden: Nijhoff.
- Mignolo, Walter. 2012. 'Decolonizing Western Epistemology/ Building Decolonial Epistemologies'. In *Decolonizing Epistemologies. Latina/o Theology and Philosophy*, edited by Ada María Isasi-Díaz and Eduardo Mendieta. New York: Fordham University Press.
- Moisio, Olli-Pekka, Ilkka Kauppinen. 2020. 'Philosophical Perspectives, Research in Higher Education'. In *The International Encyclopedia of Higher Education Systems and Institutions*, red.: Pedro Nuno Teixeira i Jung Cheol Shin, 2239–44. Dordrecht: Springer Netherlands. <https://doi.org/10.1007/978-94-017-8905-9>.
- Nittel, Dieter. 2009. 'Beratung - Eine (Erwachsenen-)Pädagogische Handlungsform. Eine Definitivische Verständigung Und Abgrenzung'. *Hessische Blätter Für Volksbildung*, no. 01/2009: 5–18. <https://doi.org/10.3278/HBV0901W005>.
- Nussbaum, Martha C. 2010. *Not for Profit: Why Democracy Needs the Humanities*. The Public Square Book Series. Princeton, N.J: Princeton University Press.
- Pignault, Anne, Raymond Meyers, and Claude Houssemand. 2017. 'Mediators' Self-Perception of Their Work and Practice: Content and Lexical Analysis'. *The Qualitative Report* 22 (6): 1589–1606. <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2017.2676>.
- Pinkl, Gabriele. 2018. 'Mediation Als Beratung Oder Mediative Beratung? Was Macht Die Denn Eigentlich Genau?' *Perspektive Mediation*, no. 2/2018: 113–17.

- Pruitt, Dean G., and Kenneth Kressel. 1989. 'Introduction: An Overview of Mediation Research'. In *Mediation Research: The Process and Effectiveness of Third-Party Intervention*, red.: Kenneth Kressel i Dean G. Pruitt, 1–8. San Francisco, CA: Jossey Bass.
- Said, Edward W. 1978. *Orientalism*. New York: Vintage Books.
- Salmon, Elizabeth D., Michele J. Gelfand, Ayşe Betül Çelik, Sarit Kraus, Jonathan Wilkenfeld, Molly Inman. 2013. 'Cultural Contingencies of Mediation: Effectiveness of Mediator Styles in Intercultural Disputes'. *Journal of Organizational Behavior* 34 (6): 887–909. <https://doi.org/10.1002/job.1870>.
- Santos, Boaventura de Sousa. 2014. *Epistemologies of the South*. Boulder: Paradigm Publ.
- Schehr, Robert C., and Dragan Milovanovic. 1999. 'Conflict Mediation and the Postmodern: Chaos, Catastrophe, and Psychoanalytic Semiotics'. *Social Justice* 26 (1): 208–32.
- Schirmer, Werner, Dimitris Michailakis. 2019. *Systems Theory for Social Work and the Helping Professions*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429022104>.
- Silbey, Susan S., Sally E. Merry. 1986. 'Mediator Settlement Strategies'. *Law & Policy* 8 (1): 7–32. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9930.1986.tb00368.x>.
- Smith, Linda Tuhiwai. 2022. *Decolonizing Methodologies: Research and Indigenous Peoples*. London: Bloomsbury Academic.
- Spivak, Gayatri Chakravorty. 1988. 'Can the Subaltern Speak?' In *Marxism and the Interpretation of Culture*, red.: Cary Nelson and Lawrence Grossberg, 271–313. Urbana: University of Illinois Press.
- Tesar, Marek. 2021. "'Philosophy as a Method": Tracing the Histories of Intersections of "Philosophy," "Methodology," and "Education"'. *Qualitative Inquiry* 27 (5): 544–53. <https://doi.org/10.1177/1077800420934144>.
- Uhlendorff, Uwe. 2012. 'Sozialpädagogisch-hermeneutische Diagnosen in der Jugendhilfe'. In *Grundriss Soziale Arbeit: Ein einführendes Handbuch*, red. Werner Thole, 707–18. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften. https://doi.org/10.1007/978-3-531-94311-4_45.
- Vacc, Nicholas A., and Larry C. Loesch. 1984. 'Research as an Instrument for Professional Change'. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development* 17 (3): 124–31. <https://doi.org/10.1080/07481756.1984.12022758>.
- Volpe, Maria R., and Marvin E. Johnson. 2023. 'Imagining a Racially Diverse and Inclusive Mediation Field: Uncovering the Structural Hurdles'. In *The Routledge Handbook of Intercultural Mediation*, red. Dominic Busch, 155–62. New York, NY: Routledge.
- Walker, Polly O. 2004. 'Decolonizing Conflict Resolution: Addressing the Ontological Violence of Westernization'. *American Indian Quarterly* 28 (3/4): 527–49.
- Watson, Lani. 2016. 'The Epistemology of Education'. *Philosophy Compass* 11 (3): 146–59. <https://doi.org/10.1111/phc3.12316>.
- Wendt, Alexander Nicolai. 2020. 'Phänomenologische Psychologie'. W *Handbuch Qualitative Forschung in der Psychologie*, red.: Günter Mey i Katja Mruck, 1–24. Springer Reference Psychologie. Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden. https://doi.org/10.1007/978-3-658-18387-5_17-2.
- Wertz, Frederick J. 2005. 'Phenomenological Research Methods for Counseling Psychology'. *Journal of Counseling Psychology* 52 (2): 167–77. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.52.2.167>.

Wilkinson, Brett D., and Fred J. Hanna. 2016. 'New Horizons in Counselor Pedagogy: The Intersection of Constructivist Concepts and Phenomenological Awareness'. *The Journal of Humanistic Counseling* 55 (1): 2–19. <https://doi.org/10.1002/johc.12021>.

Wilkinson, Brett D., Gary Shank, and Fred Hanna. 2019. 'Epistemological Issues in Counselor Preparation: An Examination of Constructivist and Phenomenological Assumptions'. *The Journal of Counselor Preparation and Supervision* 12 (4): Art. 13.

Wood, John. 2004. 'Mediation Styles: Subjective Description of Mediators'. *Conflict Resolution Quarterly* 21 (4): 437–50. <https://doi.org/10.1002/crq.72>.

Yokotsuka, Shino. 2023. 'Cultural Humility in Intercultural Mediation'. W *The Routledge Handbook of Intercultural Mediation*, red. Dominic Busch, 51–58. New York, NY: Routledge.

Zech, Rainer. 2010. 'Organisation Und Beratung. Funktionsgrammatiken, Selbstberatung, Pädagogische Zugänge'. W *Organisation Und Beratung: Beiträge Der AG Organisationspädagogik*, red. Michael Göhlich, Susanne M. Weber, Wolfgang Seitter, Timm C. Feld, 13–25. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

Załącznik 1

O autorach

Krótkie informacje:

Dominic Busch, prof. dr, Uniwersytet Bundeswehry w Monachium, Niemcy

Emilian Franco, mgr, Uniwersytet Bundeswehry w Monachium, Niemcy

Andrea Hartmann-Piraudeau, dr, Consensus GmbH Stuttgart, Niemcy

Dominic Busch jest profesorem komunikacji międzykulturowej i badań nad konfliktami na Uniwersytecie Bundeswehry w Monachium, Wydział Nauk o Człowieku. W 2004 roku obronił doktorat na temat mediacji międzykulturowej na Uniwersytecie Europejskim Viadrina we Frankfurcie nad Odrą. W latach 2006-2011 był tam młodszym asystentem ds. komunikacji międzykulturowej. W swoich badaniach Dominic przyjmuje dyskursywno-analityczne spojrzenie na treść dyskursów akademickich. Jego badania koncentrują się na tym, jak społeczeństwa projektują aspiracje etyczne na sposób, w jaki radzą sobie z międzykulturowością (<https://doi.org/g625>) oraz jak pojęcia kultury są wykorzystywane w badaniach nad mediacją, aby wytworzyć różne rozumienia mediacji międzykulturowej (<https://doi.org/hgsk>). Dominic Busch jest redaktorem *Routledge Handbook of Intercultural Mediation* (2023).

Emilian Franco jest pracownikiem naukowym w katedrze komunikacji międzykulturowej i badań nad konfliktami na Wydziale Nauk o Człowieku Uniwersytetu Bundeswehry w Monachium. Emilian uzyskał tytuł licencjata w dziedzinie dramaturgii i medjoznawstwa oraz nauk politycznych na uniwersytecie w Norymberdze, a także tytuł magistra komunikacji międzykulturowej na Ludwig-Maximilians-

Universität w Monachium, gdzie obecnie jest doktorantem. Emilian prowadzi międzynarodowe etnograficzne badania terenowe w firmach zajmujących się tworzeniem oprogramowania, co lokuje jego badania w obszarze studiów nad nauką i technologią (STS).

Andrea Hartmann-Piraudeau jest mediatorką z międzynarodowym certyfikatem oraz dyrektorką i założycielką ośrodków mediacyjnych w Niemczech (www.consensus-group.de), które prowadzą mediacje, a także lokalne i międzynarodowe szkolenia dla mediatorów (www.im-campus.com). W trakcie pracy jako trenerka, badaczka i mediatorka Andrea przeprowadziła liczne szkolenia i opracowała wiele programów szkoleniowych, zarówno w kraju, jak i za granicą. Andrea ma doktorat w zakresie rozwiązywania konfliktów i mediacji. Jej badania i publikacje dotyczą emocji w konfliktach oraz wpływu inwencji twórczej mediatora na wynik mediacji i negocjacji, w tym mediacji międzykulturowych. Posiada tytuł magistra w zakresie nauk o komunikacji, socjologii i lingwistyki oraz magistra w zakresie mediacji.

Kontakt:

Nazwisko autora: prof. dr Dominic Busch

Wydział: Wydział Nauk o Człowieku

Organizacja: Uniwersytet Bundeswehry w Monachium, Niemcy

E-Mail: dominic.busch@unibw.de

Telefon: +49 89 6004 3114

Strona internetowa: <https://go.unibw.de/dominicbusch>

Nazwisko autora: mgr Emilian Franco

Wydział: Wydział Nauk o Człowieku

Organizacja: Uniwersytet Bundeswehry w Monachium, Niemcy

E-Mail: emilian.franco@unibw.de

Telefon: +49 89 6004 2058

Strona internetowa: <https://go.unibw.de/icc>

Nazwisko autora: dr Andrea Hartmann-Piraudeau

Dział: CEO.

Organizacja: Consensus GmbH

E-Mail: hartmann@consensus-group.de

Telefon: +49 151 11578659

Strona internetowa: <https://consensus-group.de/>

